

De ketens van en binnen de Nederlandse rechtspleging

Ivo Giesen en Lieke Coenraad¹

KETENS IN DE RECHTSPLEGING STONDEN HET AFGELOPEN JAAR VOORAL IN DE BELANGSTELLING. MEDIATION IS NIET MEER WEG TE DENKEN UIT DE GESCHILBESLECHTINGSDELTA. SCHIKKINGEN BLIJKEN OOK BETER TE WORDEN NAGELEefd DAN RECHTERLIJKE UITSPRAKEN. EN WELLICHT LIGGEN ER NIEUWE KANSEN VOOR DE AANBEVELINGEN VAN DE COMMISSIE FUNDAMENTELE HERBEZINNING BURGERLIJK PROCESRECHT. VEEL ANDERE WETGEVINGSPROJECTEN LOPEN ER TOCH NIET MET EEN DEMISSIONAIR KABINET.

1. Inleiding

1.1 Rode draad

In het jaar 2009 bleken vooral de ontwikkelingen ten aanzien van diverse van de onmisbare ketens of schakels (of ruimer: procesdeelnemers) in het stelsel van de Nederlandse rechtspleging in de belangstelling te staan. Niet alleen dienden zich nieuwe deelnemers binnen de rechtspleging aan (het *E-court*),² maar tevens werden vele bestaande schakels geëvalueerd, in kaart gebracht en herzien. Het met dergelijke evaluaties en wijzigingen beoogde doel is vrijwel steeds 'eerlijke geschilbeslechting', een doel dat ook gediend wordt door normen van procedurele rechtvaardigheid in acht te nemen.³

Voor het geheel van mogelijke spelers, schakels en ketens in de rechtspleging is in 2003 met succes de term 'Geschilbeslechtingsdelta' gemunt. De hernieuwde uitgave daarvan bespreken wij in par. 2. Daarna behandelen wij de vraag waar in die Delta wij straks welke gerechten zullen terugvinden, mocht de nieuwe gerechtelijke kaart zijn vastgesteld (par. 3). Vervolgens stappen wij over naar dat deel van de Delta waar de alternatieve geschilbeslechting plaatsvindt, waarbij vooral de evaluatie van het gebruik van mediation centraal staat (par. 4). In par. 5 figureert het eindpunt van onze Delta – de Hoge Raad – prominent, waarna in par. 6 een bespreking volgt van de ontwikkelingen aangaande enkele van de hoofdbewoners van het Deltagebied: rechters, advocaten en gerechtsdeurwaarders. In par. 7 ronden wij af. Voordien benoemen wij eerst nog, zoals altijd zonder pretentie van volledigheid,⁴ enkele

belangrijke ontwikkelingen in rechtspraak, wetgeving, doctrine én Europa.

1.2 Rechtspraak

Uit de vele ontwikkelingen in de rechtspraak van afgelopen jaar is bijvoorbeeld opmerkelijk de nieuwe koers die het Hof Den Haag heeft ingeslagen bij schending van de redelijke termijn in civiele procedures. Voorbijgaand aan de terughoudende rechtspraak van de Hoge Raad over onrechtmatige rechtspraak beslist het hof in navolging van de Rechtbank Den Haag en diverse bestuursrechters dat toewijzing van immateriële schadevergoeding

Auteurs

1. Prof. mr. I. Giesen is hoogleraar burgerlijk (proces)recht, Molengraaff Instituut, Universiteit Utrecht, raadsheer-plaatsvervanger te 's-Hertogenbosch, en medewerker van dit blad. Mr. L.M. Coenraad is universitair hoofddocent privaatrecht, Vrije Universiteit Amsterdam, en raadsheer-plaatsvervanger te Amsterdam.

Noten

2. Deze digitale rechter (een 'internetrechtbank') werd begin 2010 geïntroduceerd, zie o.a. de *Volkscrant* 12 januari 2010, en *NJB* 2010, 158, afl. 3, p. 208. E-arbitrage staat ook in de belangstel-

ling, zie J.P. Fokker, *E-arbitrage*, Kluwer, Deventer 2009. Over gewone arbitrage verscheen een themanummer van *Ondernemingsrecht* (januari 2010).
3. Zie Brenninkmeijer, *NJB* 2009, 1603, afl. 32, p. 2050 e.v.
4. Voor meer informatie, raadplege men de kroniek van Hendrikse e.a., *Adv.bl.* 2009, p. 405 e.v. en 465 e.v., diverse kronieken in *TCR*, en de *Ars Aequi Katernen* van Flach (laatstelijk *AA Katern* 113, p. 6327 e.v.). Deze bijdrage bouwt voort op onze bijdrage in *NJB* 2009, 691, afl. 14, p. 892 e.v., en betreft de periode tussen half februari 2008 en half februari 2009.

(wegens spanningen en frustratie door het uitblijven van een beslissing) bij overschrijding van de redelijke termijn mogelijk is.⁵ Vervolgens werkt men uit welke factoren een rol spelen bij de vraag of er een overschrijding van de redelijke termijn is en welke vergoeding daar dan bij hoort. Of deze – gedurfd en terecht – beslissing geheel aansluit bij de uitleg die gewoonlijk aan art. 6:106 BW betreffende de vergoeding van smartengeld (via de persoonsaantasting ‘op andere wijze’) wordt gegeven, kan betwijfeld worden, maar met de steun van art. 6 en 13 EVRM in de rug, valt er inhoudelijk veel te zeggen voor een ruime uitleg. Daarnaast stond ook nog de mogelijke toerekening aan de Staat van een beroepsfout van een deurwaarder (afgewezen, want de deurwaarder is geen orgaan van de Staat), de aansprakelijkheid van de Staat wegens schending van het recht op een eerlijk proces (afgewezen), en de persoonlijke aansprakelijkheid van arbiters en het NAI (bij opzet/bewuste roekeloosheid en grove miskennis van hun functie) ter discussie.⁶

In arbitrageprocedures wordt het aan de beleidsvrijheid van de arbiters overgelaten om de procesvoering, inclusief eventuele verslaglegging en de terbeschikkingstelling daarvan aan partijen, te bepalen (net zoals de arbiter beoordelingsvrijheid heeft ten aanzien van de bewijslevering)⁷ en die vrijheid kan niet worden doorkruist via een beroep op art. 834a Rv, teneinde zo’n verslag alsnog te bemachtigen.⁸ Ongetwijfeld is geprobeerd of zal nog getracht worden dit arbitraal vonnis aan te tasten. Dat moet dan geschieden op een van de gronden uit art. 1065 Rv, welke grond(en) bij dagvaarding moet(en) worden aangevoerd (art. 1064 lid 5 Rv). Te dien aanzien geldt dan wel dat zo’n ‘grond’ in een later stadium nog nader uitgewerkt en hersteld kan worden, binnen de grenzen van art. 130 Rv en meer specifieke bepalingen zoals art. 1052 Rv (ontbreken van een geldige arbitrageovereenkomst).⁹

Ook ten aanzien van collectieve acties verschaft de Hoge Raad verdere duidelijkheid. In de *World Online*-zaak werd overwogen, kort gezegd, dat bij de beantwoording van de onrechtmatigheidsvraag in een art. 3:305a BW-procedure geabstraheerd kan worden van de bijzondere omstandigheden aan de zijde van de beleggers, omdat een andere opvatting de toepassing van art. 3:305a BW onaanvaardbaar zou beperken. Het ligt volgens de Raad in de rede dat het oordeel over de onrechtmatigheid tot uitgangspunt wordt genomen in afzonderlijke vervolprocedures. Zodoende wordt effectieve en efficiënte rechtsbescherming geboden, terwijl tegenstrijdige beslissingen voorkomen kunnen worden.¹⁰ Tot slot werd ook de ‘in beginsel strakke’ regel inzake het tijdstip waarop uiterlijk gegriefd moet worden of eiswijziging nog plaats kan vinden, verder uitgewerkt in die zin dat een late eiswijziging bij uitzondering toegelaten is indien zo voorkomen wordt dat op basis van achterhaalde of onjuist gebleken feiten moet worden beslist.¹¹

1.3 Wetgeving

Op wetgevingsgebied gebeurde niet veel dat de gemoe-deren werkelijk hoog had kunnen doen oplopen,¹² en dat zal in 2010 met een demissionair kabinet, verkiezingen en een kabinetsformatie waarschijnlijk niet veel anders worden. Uiteraard werd wel nadere discussie gevoerd over (het wetsvoorstel inzake) de voorgenomen uitbreiding van

de kantonrechtspraak.¹³ In datzelfde wetsvoorstel *Evaluatie modernisering rechterlijke organisatie*¹⁴ wordt verder het (externe) klachtrecht (bij de Hoge Raad) in verband met rechterlijke gedragingen geregeld, en wordt de herziene gerechtelijke kaart van Nederland voorbereid (zie par. 3). Het politiek weinig controversiële thema van de beoogde *Wet griffierechten burgerlijke zaken* ligt bij de Eerste Kamer en zal de eindstreep wel halen komend jaar.¹⁵ De implementatie van de door de regering overgenomen aanbevelingen van de ‘Commissie fundamentele herbezinning burgerlijk procesrecht’ is echter nog steeds niet ter hand genomen, hoewel voorzien voor 2008.¹⁶ Misschien dat het algemene deel van het civiele procesrecht ook oncontroversieel genoeg is om wel nog opgepakt te worden? Als er voor het overige minder werk voorhanden is, zoals komende periode, ligt er voor dat project een nieuwe kans, nietwaar? Voor nu volstaat het verder nog te melden dat de invoering per 1 juli 2010 van de deelgeschilprocedure werd afgerond in december 2009.¹⁷

1.4 Literatuur

De hoeveelheid nieuwe procesrechtliteratuur is weer behoorlijk te noemen. Naast de navolgende, niet elders in deze bijdrage genoemde oraties,¹⁸ promoties¹⁹ en (feest) bundels,²⁰ en nieuwe drukken van Snijders/Wendels (vierde druk), Stein/Rueb (zeventiende druk) en Hugenholtz/Heemskerk (tweeëntwintigste druk) kon de liefhebber zijn of haar hart ophalen aan diverse herziene of nieuwe hand- en studieboeken,²¹ soms ook vooral voor de buitenlandse markt²² bedoeld, en aan enige preadviezen voor verenigingsvergaderingen.²³ Verder sprak Stuiveling, directeur van de Rekenkamer, de Rechtspraaklezing 2009 uit en verscheen begin 2010 de derde druk van *De Hoge Raad van onderen*, een klassieker als het om (het falen van) de rechtspleging gaat.²⁴

1.5 Europa ‘and beyond’

Het functioneren van het Nederlandse rechtsbestel in Europees (EVRM) perspectief stond centraal in een themanummer van *Justitiële Verkenningen*, met name aan de hand van het vooral kwantitatieve CEPEJ-rapport *European Judicial Systems* dat wij verleden jaar bespraken.²⁵ De ‘Principles of Transnational Civil Procedure’ werden belicht in *TCR*.²⁶ Ook²⁷ op Europees niveau wordt het elektronisch rechtsverkeer gestimuleerd, bijvoorbeeld via een Actieplan onder de noemer ‘Europese e-justice’; een voorbeeld dat verbetering behoeft, vormt het Europese betalingsbevel dat een formulier benut dat in een elektronische omgeving niet goed werkt.²⁸ Die betalingsbevelprocedure is net als de procedure voor geringe vorderingen en de nieuwe betekeningverordening voorzien van een drietal uitvoeringswetten.²⁹ Op het terrein van de Europese rechtspraak blijft de al dan niet ambtshalve toepassing van Europees recht, vooral in consumentenzaken, de gemoederen

Ook op Europees niveau wordt het elektronisch rechtsverkeer gestimuleerd

bezighouden. In de consumentenzaak *Martin/EDP* werd bijvoorbeeld weer een uitzondering gemaakt op de hier geldende 'in beginsel niet, tenzij het openbaar belang dit vereist'-regel.³⁰

2. De nieuwe Delta

In 2004 verscheen de *Geschiedbeslechtingdelta 2003*,³¹ gevolgd door een *NJB*-special, waarin beschreven werd in welke mate burgers met juridische problemen te maken hebben en hoe men daar dan mee omging. Voor de periode 2004-2008 is dit onderzoek herhaald, aangevuld (met een 'face-to-face'-onderzoek onder de in de internetenquête ondervertegenwoordigde groep van niet-westerse allochtonen en de sociaal kwetsbare burgers) en geboekstaafd in de *Geschiedbeslechtingdelta 2009*.³²

Wat blijkt? Kort gezegd heeft de afgelopen vijf jaar 60,5% van de burgers een (potentieel) juridisch probleem aan de hand gehad (dat was 67,2% in 2003). Als men

Mensen met een hoger opleidingsniveau hebben meer problemen per persoon

problemen had, waren dat er gemiddeld 3,1 (was 3,7) en gemiddeld voor de bevolking als geheel was er sprake van 1,9 probleem per persoon (dat was 2,5). De probleemfrequentie daalt dus. Omdat pas twee enquêtes zijn afgenomen, is het nog te vroeg voor het leggen van verbanden, maar verklaringen kunnen zijn: de economische conjunctuur, vergrijzing, stijgend opleidingsniveau, meer eigen woningbezit, meer arbeidsparticipatie. Verder daalt de probleemfrequentie niet voor alle typen problemen in dezelfde mate, bijvoorbeeld niet voor problemen bij de aanschaf

Noten

- Hof Den Haag 24 februari 2009, JA 2009, 67 (A./Staat; m.nt. Dijkshoorn), met verwijzingen naar diverse bestuursrechtters. Zie ook nog Rb. Den Haag 24 juni 2009, JA 2009, 127 en 30 september 2009, JA 2009, 165.
- Zie HR 24 april 2009, L.J.N. BH3192 (*Heilbron/Rensa Groep*), HR 20 november 2009, L.J.N. BJ1251 (X./Staat) en HR 4 december 2009, L.J.N. BJ7834 (*ASB Greenworld/X en NAI*).
- Zie HR 24 april 2009, L.J.N. BH3137 (*JMS/Modsa*) en art. 1039 Rv.
- Zie HR 29 januari 2010, L.J.N. BK2007 (*Opensbaarheid verslag*).
- Zie HR 27 maart 2009, RvdW 2009, 460 (*HPB/Burshan*) en RvdW 2009, 461 (*Smit/Ruwa*).
- HR 27 november 2009, L.J.N. BH2162 (*VEB/World Online*).
- HR 19 juni 2009, L.J.N. BI8771 (*Werthenbroek q.q./X*).
- Wél wordt de lichte advies- en de mediationtoevoeging ingevoerd per 1 juli 2009, zie *Stb.* 2009, 225.
- Zie o.a. *Kamerstukken II* 2008/09, 29 279, nr. 89, het voorstel in *Kamerstukken II* 2008/09, 32 021, nr. 1-7; het *TvPP* themanummer 2009-5, en o.a. Jongbloed, in: E.F.D. Engelhard e.a. (red.), *Handhaving van en door het privaatrecht*, Den Haag: Bju 2009, p. 249 e.v.
- Kamerstukken II* 2008/09, 32 021, waarover (kritisch) Jurgens/Tromp, *Trema* 2009, p. 182 e.v.; Hofhuis, *Trema* 2009, p. 328 e.v., *NJB* 2009, 1398, afl. 27, p. 1799 e.v.
- De Eerste Kamercommissie voor Justitie heeft in januari 2010 het voorlopig verslag uitgebracht, zie *Kamerstukken I* 2009/10, 31 758, B. De hiermee beoogde vereenvoudiging van het stelsel leidt ertoe dat betaling vooraf moet geschieden. Vgl. ook Barendrecht, *AA* 2009, p. 817.
- Zie *Kamerstukken II* 2006/07, 30 951, nr. 1, waarover Coenraad/Giesen, *NJB* 2007, 686, afl. 13, p. 787. Tijltes, *RMThemis* 2009, p. 1-2, pleit hetzelfde voor de nieuwe Arbitragewet.
- Behandeld als *Kamerstukken* 31 518, in deze kolommen besproken door Giesen/Coenraad, *NJB* 2009, p. 896-897. Zie het persbericht van 16 december via www.justitie.nl.
- J.D.A. den Tonkelaar, *Optimus iudex* (oratie Groningen), Deventer: Kluwer 2009; Ph.M. Langbroek, *Het Beheer van Rechten en Gerechten* (oratie Utrecht), Shaker: Maastricht 2010.
- H.J.W. Alt, *Ongelijkheidscompensatie bij stelsel en bewijslast in het civiele arbeidsrecht en het ambtenarenrecht*, Deventer: Kluwer 2009; M. Tuij, *Verdelingsbeslagen*, Den Haag: Bju 2009; G.C.C. Lewin, *Het hoger beroep en het cassatieberoep in burgerlijke zaken in de Nederlandse Antillen en Aruba*, Deventer: Kluwer 2010.
- A.S. Muller & M.A. Loth, *Highest Courts and the Internationalisation of Law*, Den Haag: T.M.C. Asser Press 2009; G. Frerks e.a. (red.), *Reflectie op mediation*, Apeldoorn: Maklu 2009; N. Doornbos e.a. (red.), *Rechtspraak van buiten. Liber amicorum prof. dr. J.F. Bruinsma*, Deventer: Kluwer 2010; (de bijdragen van Schaub, Freudenthal, Kruisinga, Jongbloed, Schonewille/Gathier in) E.F.D. Engelhard e.a. (red.), a.w.; L.E. de Groot-van Leeuwen e.a. (red.), *Eén procesrecht? Over convergentie en divergentie van het burgerlijk straf- en bestuursprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2009; (de bijdragen van Hoi, Castermans/Krans, Loth, Knigge in) A.G. Castermans e.a. (red.), *Ex Libris Hans Nieuwenhuis*, Deventer: Kluwer 2009.
- E. Gathier, *De mediationclausule. Afdwingbaarheid van de mediationclausule*, Den Haag: Sdu 2009; M.O.J. de Folter, *Vrijwaring & Interventie*, Deventer: Kluwer 2009; F.A.W. Bannier, *Zoals een behoorlijk advocaat betaamt. Advocatengedragrecht*, Apeldoorn: Maklu 2010; H.F. van den Haak, *De notaris in appel. Ontwikkeling notarieel tuchtrecht in hoger beroep*, Nijmegen: Ars Aequi Libris 2009; B. Sujeci, *Grensoverschrijdende incassoprocedures in Europees perspectief*, Deventer: Kluwer 2009; H.W.B. thoe Schwartzberg, *Civiel bewijsrecht voor de rechtspraktijk*, Apeldoorn: Maklu 2009 (tweede druk); A.L.H. Ernes, *Gids voor het burgerlijk procesrecht*, Elsevier 2009 (derde druk).
- M. van Hooijdonck & P. Eijsvogel, *Litigation in the Netherlands. Civil procedure, Arbitration and Administrative Litigation*, Deventer: Kluwer 2009; M. Gramatikov e.a., *A handbook for measuring the Costs and Quality of Access to Justice*, Apeldoorn: Maklu 2010.
- A.J. van der Meer, J.F.A. Linssen & J.C. van Oven, *De reikwijdte van het beslag*, Den Haag: Bju 2009; F.A.W. Bannier, H.F.M. Hofhuis & A.T. Ottow, *Tuchtrecht*, Den Haag: Bju 2009; W.D.H. Asser, J.F. Nijboer & Y.E. Schuurmans, *Bewijsrecht: het bewijs geregeld?*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2010; (de bijdragen van Kortmann/Sieburgh in) Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, *Preadviezen* 2009, Den Haag: Bju 2009.
- S. Stuveling, 'Transparantie en Rechtspraak: kennis delen met de samenleving', *Rechtstreeks* 2009, F. Bruinsma e.a., *De Hoge Raad van onderen*, Deventer: Kluwer 2010.
- Justitiële Verkenningen*, nr. 4, Den Haag: Bju 2009, met bijdragen van Barendrecht, Langbroek, Reijling, Wolfson, Van Otterlo, Niemeijer/Klein Haarhuis, Ter Voert, Eshuis en Huls. Vgl. Giesen/Coenraad, *NJB* 2009, 691, afl. 14, p. 899.
- Zie Krans e.a., *TCR* 2009, nr. 2, p. 49 e.v.
- Zie voor Nederland bijv. *Kamerstukken I* 2009/10, 31 358.
- Zie *PbEU* 2009, nr. C-75/01, en Opijnen, *SEW* 2009, afl. 11, nr. 174.
- Stb.* 2009, 232-234, waarover Blokland, *AA* 2009, p. 756 e.v.
- HvJ EG 17 december 2009, nr. C-227/08, *NJB* 2010, nr. 41, zie ook HvJ EG 9 oktober 2009, nr. C-40/08 (*Asturcom/Noqueira*), Hartkamp, *WPNR* 2009/6813, en Snijders, *WPNR* 2009/6823.
- Zie B.C.J. van Velthoven, M.J. ter Voert, met medewerking van M. van Cammeren-Zoetewij, *Geschiedbeslechtingdelta 2003*, Den Haag: WODC/Bju 2004, en daarover de bijdragen in *NJB* 2005, afl. 1, p. 1 e.v.
- B.C.J. van Velthoven & C.M. Klein Haarhuis, *Geschiedbeslechtingdelta 2009*, Den Haag: WODC/Bju 2010. De hierna vermelde gegevens zijn terug te vinden in de samenvatting op p. 11-20, m.nt. p. 14-15 en 18.

van een product of dienst, en hebben mensen met een hoger opleidingsniveau meer problemen per persoon.

De oplossing voor onze problemen zoeken we meer dan voorheen door rechtshulp in te schakelen (52%, was 45,5%) – vooral via de advocatuur (11,3%) en de rechtsbijstandverzekering (10,9%; verzekerden doen ook vaker een beroep op rechtshulp) – en minder door passief te blijven (6%, was 9,2%) of het probleem zelf ter hand te nemen (42%, was 45,3%). De verklaring hiervoor? Of het rechtshulpaanbod is gestegen en toegankelijker geworden, of we zijn mondiger en meer actiebereid geworden.

Qua afloop valt op dat slechts in 12,7% van de afgesloten problemen een officiële procedure (4,9% gerechtelijk, 7,8% buitengerechtelijk) is gestart. Uiteindelijk vormt in 6,5% van de gevallen (net als in 2003) de beslissing van een derde het eindpunt; in 53% (een stijging) bereiken we een vorm van overeenstemming (waarvan dan weer 3% via mediation loopt). Dat betekent echter nog steeds dat in 40,5% geen resultaat wordt bereikt, hetgeen een niet gering percentage is. Wellicht is de rechtshulp dus toch niet toegankelijk genoeg en/of zijn we nog lang niet voldoende mondig. Ook het vertrouwen in de juridische voorzieningen (rechtspraak en advocatuur) kan nog veel beter; zij die problemen hadden en met gerechtelijke instanties van doen hadden, zijn daar het minst over te spreken, en dat geeft te denken.

3. De bewegwijzering binnen de Delta

In onze vorige kroniek hebben wij al kort aandacht besteed aan de plannen rondom de herziening van de gerechtelijke kaart.³³ Deze plannen leken op 20 november 2009 vastere vorm aan te nemen toen het kabinet zijn standpunt ter zake heeft bepaald.³⁴ Het kabinetsstandpunt getuigt van historisch besef, nu hierin wordt gememoreerd dat het huidige aantal van 19 rechtbanken en 62 kantongerechten nog dateert uit 1934 toen vanwege de economische crisis stevig gesnoeid werd in het aantal gerechten (voordien 34 rechtbanken en 150 kantongerechten; sinds 1877 was echter al sprake van 5 gerechtshoven).

Het toeval (of niet?) wil dat 75 jaar later, wederom tijdens een economische recessie, is besloten tot een herziening van de gerechtelijke kaart, die opnieuw een substantiële vermindering van het aantal arrondissementen en rechtspraaklocaties inhoudt. Het kabinet – in grote lijnen het advies van de Raad voor de rechtspraak volgend³⁵ – spreekt zich immers uit voor bestuurlijke opschaling en een aanzienlijke vermindering van het aantal rechtspraaklocaties. De bestuurlijke opschaling houdt kort gezegd in dat het aantal arrondissementen terug wordt gebracht naar 11, die dus in omvang groter zijn dan de huidige 19. Het aantal rechtspraaklocaties in eerste aanleg wil het kabinet bijna halveren van de huidige 60 naar in beginsel 32: 20 vestigingsplaatsen (de huidige arrondissementshoofdplaatsen min Dordrecht, maar aangevuld met Eindhoven en Almere) en 12 zittingsplaatsen (een klein deel van de huidige vestigingsplaatsen van de sector kanton). De gevolgen voor de hofressorten zijn minder groot (van 5 naar 4).

Deze kabinetsplannen hebben veel kritiek ontlokt, vooral van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (NVvR). Zo meent zij dat een deugdelijke onderbouwing voor bestuurlijke opschaling ontbreekt en pleit zij voor

rechtbanken met medewerkersbestanden van 250 tot maximaal 500 fte om zo kwaliteit te waarborgen en de afstand tussen bestuur en werkvloer acceptabel te houden.³⁶ Ook in de literatuur heeft het kabinetsbesluit veel, overwegend kritische, reacties losgemaakt.³⁷

Ondanks deze kritiek lijkt de Raad voor de rechtspraak in zijn recentelijk gepubliceerde Jaarplan 2010 met een speciaal programma vaart te willen zetten achter de herziening van de kaart.³⁸ Met de val van het kabinet is de kans echter verkeken dat het toegezegde wetsvoorstel waarin de plannen verder uitgewerkt zouden worden er voor de verkiezingen nog komt. Een volgende kabinet zal dit onderwerp dus op moeten pakken.

4. De alternatieve Delta: mediation geëvalueerd

4.1 Mediation naast rechtspraak geëvalueerd

Iets dat in ieder geval wel al goed op de kaart is gezet, is mediation.³⁹ Dat is bovenal de verdienste van het in 1999 gestarte project 'Mediation naast rechtspraak'. Tien jaar later is het project succesvol afgerond; per 1 januari 2010 is het Landelijk Bureau Mediation naast rechtspraak (LBM) opgeheven en zijn diens taken verdeeld over het Landelijk Stafbureau van de Landelijke overleggen van sectorvoorzitters en de Raad voor de rechtspraak. In de eindrapportage *Op maat beslecht. Mediation naast rechtspraak 1999-2009* is in hoofdlijnen de balans opgemaakt.⁴⁰ De *Mediation Monitor 2005-2008*,⁴¹ eveneens een eindrapportage, zoomt verder in op de ontwikkeling van het gebruik van financiële prikkels en verwijzingsvoorzieningen op de resultaten van mediation in de jaren 2005-2008. Na lezing van de rapporten rest ons vooral bewondering: op grote schaal zijn in die jaren mediationprojecten gestart en succesvol afgerond, waardoor mediation niet meer is weg te denken uit de Delta. Anderzijds is ook nog veel winst te behalen in de verdere groei van mediation en het gebruik van de daarmee samenhangende mediationtoevoeging en stimuleringsbijdrage.

Centraal in het project 'Mediation naast rechtspraak' stonden de verwijzingsvoorzieningen naar mediation bij het Juridisch Loket en bij de gerechten. De eindrapportages leveren daarover interessant cijfermateriaal op. Zo blijkt dat sinds 1 januari 2006 het aantal mediationverwijzingen en vervolgens daadwerkelijk gestarte mediations jaarlijks toeneemt. Dat geldt zowel voor de verwijzingen door het Juridisch Loket (van 1412 in 2006 naar 2419 in 2008) als door de gerechten (van 2133 in 2006 naar 3708 in 2008). Enige relativering van deze cijfers is wel op haar plaats, gelet op het aantal rechtszaken. Zo is het aantal verwijzin-

**Opmerkelijk is de
verschillende beleving die
partijen hebben van de
mate van naleving van de
overeengekomen afspraken**

gen door het Juridisch Loket naar de advocatuur (37 011 in 2008) vele malen hoger dan die naar een mediator.

Wat het soort zaken betreft, blijkt dat in familie-zaken veruit het vaakst naar een mediator is verwezen door zowel het Juridisch Loket als door de gerechten. Bij het Juridisch Loket ging het daarbij zelfs om 95% van de verwijzingen. Van de gerechtelijke verwijzingen naar mediation betrof 75% civiele zaken en de resterende 25% bestuurszaken. Van die civiele zaken bestond het leeuwendeel van de verwijzingen weer uit familie-zaken, (echt)scheidingsgerelateerde zaken in het bijzonder (66%). Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist de mogelijkheid tot verwijzing naar mediation door de rechter in (echt)scheidingszaken sinds 1 maart 2009 ook in de wet is neergelegd (art. 818 Rv).

Hoopvol stemt het hoge percentage van mediations na verwijzing die eindigden in een volledige overeenstemming: bij gerechtelijke verwijzingen is dit 54% en bij de verwijzingen door het Juridisch Loket maar liefst 73%. Factoren die bijdragen aan het bereiken van overeenstemming zijn onder andere de keuze voor mediation vanwege de kosten (bij Juridisch Loket-verwijzingen) of het aantal mediationbijeekkomsten (bij gerechtelijke verwijzingen neemt met het aantal sessies de kans op overeenstemming toe, zij het dat na vijf bijeenkomsten de kans op overeenstemming weer afneemt).

Opmerkelijk is vervolgens wel de verschillende beleving die partijen hebben van de mate van naleving van de overeengekomen afspraken door henzelf of door de wederpartij. Van de 151 ondervraagde partijen geven 98 aan dat zij de gemaakte afspraken volledig zijn nagekomen, terwijl slechts 36 van die 151 ondervraagden van oordeel zijn dat ook de wederpartij de afspraken volledig is nagekomen.

In beide eindrapportages wordt aandacht besteed aan de doorlooptijden en de kosten van mediation. Zo blijkt dat tussen de eerste en de laatste mediationbijeekkomst gemiddeld 64 dagen (bij verwijzing door het Juridisch Loket) respectievelijk 60 dagen (bij een gerechtelijke verwijzing) verstrijken. De mislukte mediations (geen – gehele of gedeeltelijke – overeenstemming bereikt) duren daarbij het kortst en de mediations die tot een gedeeltelijke overeenstemming leiden het langst.

In opdracht van de Raad voor de rechtspraak zijn de mediationverwijzingen door rechtbanken financieel en in tijd nader doorgerekend door SEO Economisch Onderzoek, hetgeen heeft geresulteerd in het rapport *Mediation naast*

rechtspraak: kosten en doorlooptijden.⁴² Uit dit onderzoek blijkt onder meer dat de brutodoorlooptijd (dat wil zeggen de totale tijd dat de zaak zowel binnen als, door de verwijzing, buiten de rechtbank is) van een civiele zaak met gemiddeld 160 dagen wordt verlengd bij verwijzing naar mediation. Gelet op de bovengenoemde gemiddelde doorlooptijd van 60 dagen van de mediation als zodanig, lijkt het ons dat in ieder geval bij de bewegingen van en naar en mogelijk ook binnen de rechtbanken nog tijd-winst te behalen is. Voor het overige menen wij dat elke noodzakelijke verlenging van de doorlooptijd van zaken uiteraard voor lief te nemen is, zolang deze leidt tot een gehele of gedeeltelijke overeenstemming tussen partijen. Een vroege verwijzing (voorafgaand aan de zitting) blijkt overigens niet alleen de-escalerend te werken, maar (en waarschijnlijk ook mede daardoor) een positief effect te hebben op de mate waarin de doorlooptijd wordt verlengd: een verwijzing voorafgaand aan de zitting blijkt namelijk tot een kortere verlenging van de doorlooptijd (gemiddeld 114 dagen) te leiden dan verwijzingen op zitting (gemiddeld 166 dagen).

Een mogelijk onwelgevallige bevinding van het SEO-onderzoek is dat het verwijzen naar mediation, puur economisch beschouwd, een niet-winstgevende aangelegenheid voor rechtbanken blijkt te zijn. Een verwijzing leidt in civiele zaken weliswaar tot een kostenbesparing op de behandeling van zaken door rechtbanken van gemiddeld € 100 per zaak. Daartegenover staan echter de kosten die een rechtbank moet maken voor het verzorgen van de verwijzingsvoorziening van gemiddeld € 300 per mediation. Aangezien de grote winst door mediation anderzijds in niet op geld waardeerbare voordelen zit, haasten de onderzoekers zich te benadrukken dat het verschil tussen de extra kosten en de kostenbesparing 'slecht waarneembaar is voor de rechtbanken' en dat het 'dan ook onwaarschijnlijk [lijkt] dat de kosten een prikkel geven om het aantal verwijzingen naar mediation te verminderen ten opzichte van het huidige niveau'.⁴³ Wij vragen ons echter af of, in deze tijden van recessie, dit kosten-en-batenplaatje op de langere termijn niet mogelijk toch direct of indirect tot kostengestuurd mediationbeleid door rechtbanken zal leiden...

4.2 Mediation naast rechtspraak geëvolueerd

Scheidend LBM-directeur Pel spreekt de wens uit 'dat er over tien jaar een algemene en breed gedragen visie

Noten

33. Giessen/Coenraad, *NJB* 2009, 691, afl. 14, p. 897 e.v.

34. Zie de brief van 20 november 2009 van de Minister van Justitie aan de Tweede Kamer www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Themadossiers/Herziening_gerechtelijke_kaart.

35. Ook te raadplegen via www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Themadossiers/Herziening_gerechtelijke_kaart

36. Zie het NVvR-advies, *Gerechtelijke kaart*, *Standpunt NVvR*, 2009, en het interview met twee NVvR-bestuursleden door Lautenbach, *Trema* 2010, p. 6 e.v.

37. Jongbloed, *TvPP* 2009, p. 77 e.v.

Hermans, *Trema* 2009, p. 180 e.v. en Hofhuis, *Trema* 2009, p. 338 e.v. Vgl. ook *NJB* 2009, 50, afl. 1, p. 68 en *NJB* 2009, 863, afl. 17, p. 1137.

38. Raad voor de rechtspraak, *Jaarplan 2010* (www.rechtspraak.nl/Gerechten/Rvdr/Publicaties/Jaardocumenten), p. 10. Zie ook par. 6.1

39. Ook dit jaar is weer het nodige gepubliceerd over mediation. Naast de hierna uitgebreider te behandelen evaluatierapporten, en voor zover niet al genoemd in par. 1.4, een greep uit de vele publicaties: G.W. Brands-Bottema & J.H. Lieber (red.),

De vaststellingsovereenkomst en mediation, Den Haag: Sdu 2009; L. Combrink & H. Dellink, *Advocaten en Mediation naast rechtspraak: attitude en ervaringen*, Den Haag: Sdu 2009; H. Montree & A.W. Oosterman, *Mediation en vertrouwelijkheid*, Den Haag: Sdu 2009 (derde druk). Voorts het themanummer van het *Tijdschrift Conflictantering* 2009, nr. 2, gewijd aan conflictantering en de overheid, waarbij mediation de rode draad vormt. Zie ook de afscheidsbundel voor Franken: P.C. van Schelven (red.), *Van geschil tot oplossing*, Deventer: Kluwer 2009. Ook vermeidenswaard: de Hoge

Raad heeft bepaald dat een mediator geen functioneel verschoningsrecht toekomt (HR 10 april 2009, *LJN* BG9470).
40. L. Combrink e.a. (red.), *Op maat beslecht. Mediation naast rechtspraak 1999-2009*, Den Haag: Sdu 2009.
41. M. Guiaux e.a., *Mediation Monitor 2005-2008*, Cahier 2009-9, Den Haag: WODC 2009.
42. M. Geritsen e.a., *Mediation naast rechtspraak: kosten en doorlooptijden*, Den Haag: Sdu 2009.
43. Kosten en doorlooptijden, a.w., p. 24

bestaat op de taak van de rechter die conflict diagnose en differentiatie in afdoening omvat'.⁴⁴ De rechter dus niet meer automatisch als beslisser, maar als degene die na een diagnose van het conflict, samen met partijen, de meest geschikte wijze van afdoening bepaalt: schikken, verwijzing naar mediation of beslissen. De basis voor deze gedifferentieerde aanpak is inmiddels gelegd: uiteraard door de sinds 2005 bestaande verwijzingsvoorzieningen, doch ook door de veelal op schikken gerichte comparitie na antwoord, die sinds 2002 in beginsel vast onderdeel is van de civiele procedure.⁴⁵ In dit kader is vermeldenswaard dat uit recent WODC-onderzoek blijkt dat in bodemprocedures in civiele zaken, zoals verwacht, schikkingen beter worden nageleefd dan rechterlijke uitspraken. Drie jaar na beëindiging van de procedure is 85% van de schikkingen volledig nageleefd tegen 74% bij vonnissen op tegenspraak en slechts 31% van de verstekvonnissen.⁴⁶

In de richting van het gewenste toekomstbeeld van Pel is weer een volgende stap gezet: de pilot *Conflictoplossing op maat* die door (aanvankelijk vier en naderhand) vijf rechtbanken in samenspraak met het LBM is opgezet en in de tweede helft van 2008 en in 2009 heeft plaatsge-

Conflict diagnose en conflictoplossing op maat hebben de toekomst

vonden. Hiermee blijkt mediation naast rechtspraak zich geëvolueerd te hebben tot het concept *conflictdiagnose en conflictoplossing op maat*.

Deelnemende gerechten zijn de Rechtbanken Den Haag, Utrecht (beide in echtscheidingszaken), Amsterdam (kantonzaken), Zutphen (civiele zaken, anders dan familie zaken) en Den Bosch (bestuurszaken; gelet op de aard van de procedure blijft deze deelpilot hier verder buiten beschouwing). Centraal in de pilot stonden de (regie)zittingen waarin een rechter (Den Haag en Utrecht) of een rechter en mediator gezamenlijk (Amsterdam en Zutphen) in samenspraak met partijen en hun advocaten in het kader van een conflict diagnose zowel de juridische en zakelijke aspecten als de onderliggende (veelal menselijke) belangen onderzochten om zo de geschikte oplossingsmethode te bepalen en te zoeken naar een snelle en definitieve oplossing van het geschil. Voor deze zittingen werd aanvankelijk meer tijd uitgetrokken dan gebruikelijk.

In totaal hebben in 71 zaken dergelijke zittingen plaatsgevonden, waarbij het aandeel echtscheidingszaken veruit het grootst was (28 in Den Haag en 16 in Utrecht, tegenover 10 in Zutphen, 5 in Amsterdam en 12 in Den Bosch). Aan de pilots was wetenschappelijk onderzoek gekoppeld, hetgeen heeft geresulteerd in maar liefst vijf rapportages over *Conflictoplossing op maat*.⁴⁷ Zonder in detail te kunnen treden, is het algemene beeld dat uit de rapportages oprijst dat conflict diagnose en conflictoplossing op maat de toekomst hebben. Wordt dus zeker vervolgd.

4.3 De Geschillencommissie geëvalueerd

Voor de alternatieve beslechting van consumentengeschillen speelt De Geschillencommissie, zoals de Stichting Geschillencommissies voor Consumentenzaken (SGC) zich sinds 2007 naar buiten presenteert, een belangrijke rol. Doel van deze commissie is de beslechting van geschillen tussen consumenten en ondernemers op een snelle, goedkope, eenvoudige en goede wijze. Daartoe worden door de SGC afzonderlijke geschillencommissies opgericht en gefaciliteerd. De afgelopen jaren laten een aanzienlijke groei zien in het aantal geschillencommissies: van 29 in 2006 tot 42 in 2008.

Het WODC heeft het functioneren van de Geschillencommissie in de jaren 2002-2008 geëvalueerd.⁴⁸ In de evaluatie staan de toegankelijkheid en de kwaliteit van deze vorm van alternatieve geschilbeslechting centraal. Vanuit het perspectief van toegankelijkheid is de bovengenoemde groei van het aantal geschillencommissies natuurlijk positief. Wel blijken in 2008 bijna vier op de tien ingediende klachten niet in behandeling te zijn genomen, maar in veruit de meeste van deze gevallen besluit de consument zelf de procedure te staken.

De toegankelijkheidsindicatoren eenvoud en kosten van de procedure (doorgaans onder de 100 euro voor consumenten) scoren onder consumenten en ondernemers een (ruime) voldoende. De snelheid van de procedure – een van de aspecten van kwaliteit – komt echter als verbeterpunt uit het evaluatieonderzoek. In 2008 duurde de behandeling van zaken gemiddeld 5,2 maanden. De Geschillencommissie verwacht echter dat de volledige digitalisering van de procedure, die omstreeks het schrijven van deze kroniek voltooid moet zijn, tot een aanzienlijk kortere behandelingsduur zal leiden.

In de onderzochte jaren zijn tussen de elf- en dertien duizend klachten bij De Geschillencommissie ingediend. De vijf grootste geschillencommissies waren samen goed voor 71% van deze klachten. De meeste klachten werden ingediend bij de geschillencommissies Energie en Water (22%) en Reizen (20%), gevolgd door Wonen (12%), Telecommunicatie (11%) en Voertuigen (6%). Van de in 2008 ingediende klachten eindigde 33% met een uitspraak door een geschillencommissie, 26% in een onderlinge regeling tussen consument en ondernemer en 11% met een schikking door een deskundige. Van deze drie door De Geschillencommissie aangeboden producten blijkt de onderlinge regeling het meest terrein te hebben gewonnen: een verdubbeling in acht jaar, een goede ontwikkeling.

5. Het uiteinde van de Delta: de positie van de Hoge Raad herzien?

In 2009 verscheen het tweejaarlijkse verslag van de activiteiten van de Hoge Raad, ditmaal over de jaren 2007 en 2008.⁴⁹ Hoofdmoot van dat verslag was, naast een overzicht van de belangrijkste juridische beslissingen van de Hoge Raad, de verleden jaar al in gang gezette herbezinning, door de Raad zelf, op zijn toekomstige taakvervulling via het rapport-Hammerstein. De openingszin van het verslag – waarin wordt aangegeven dat een verantwoorde selectie van zaken die er werkelijk toe doen, de kwaliteit bevordert en het gezag van de Raad versterkt – spreekt dienaangaande boekdelen.

De mogelijkheid van het stellen van prejudiciële vragen zou voor alle feitenrechters moeten worden geïntroduceerd

Het debat over het hiervoor bedoelde rapport van de commissie-Hammerstein uit 2008 werd in 2009 stevig voortgezet.⁵⁰ Eind 2008 werd er gecongresseerd in Rotterdam, gevolgd door een boek en verslag dat begin 2009 verscheen, waarna de Nederlandse Vereniging voor Procesrecht de draad oppakte in juni 2009.⁵¹ Eind 2009 volgde nog een conferentie in Leiden over 'het zwijgen van de Hoge Raad',⁵² en begin 2010 was er een *NJB-Salon*, terwijl voor 4 juni 2010 een groot opgezet congres in Utrecht gepland staat.

Intussen lieten diverse auteurs hun licht over de plannen schijnen, vooral over de mogelijkheid van het stellen van prejudiciële vragen door de lagere rechter aan de Hoge Raad (want daarover werd een voorontwerp van wet geopenbaard).⁵³ Die optie zal volgens dat voorstel voorlopig alleen geopend worden voor gevallen van massaschade; op dat vlak wordt de regeling 'getest'. Wij pleiten er echter voor om niet louter langs deze lijnen te experimenteren, maar om gewoon de mogelijkheid van het stellen van prejudiciële vragen voor alle feitenrechters te introduceren. Wat voor die ruime variant pleit, is dat de Hoge Raad dan meteen een groot palet aan mogelijke rechtsvragen én vragenstellers ter beschikking krijgt. Het 'experimenteren' of testen geschiedt dan vervolgens sneller (want is mogelijk in meer zaken) terwijl ook belangrijke, maar toevallig 'slechts' individueel spelende rechtsvragen eveneens aan bod kunnen komen. De werklast (als dat in dit kader al een zelfstandig argument kan zijn) zal er niet significant door toenemen omdat juist dit soort zaken toch geregeld in cassatie aan bod komen.

Daarnaast, en op het eerste gezicht controversiëler,⁵⁴ beveelt de commissie aan om een selectiemethode

te introduceren om zaken die 'ongeschikt' zijn voor cassatie (zaken waarin geen vragen inzake de rechtseenheid of rechtsvorming aan de orde zijn) niet-ontvankelijk te kunnen verklaren. Selectie aan de poort door een selectiekamer, en niet direct achter die poort, via art. 81 Wet RO. Vooral de advocatuur vreest dat de rechtsbescherming het kind van de rekening wordt als de plannen doorgang vinden, terwijl de Hoge Raad met klem blijft ontkennen dat die rechtsbescherming overboord gaat. Vranken⁵⁵ liet al zien dat dezelfde vrees ook speelde toen het huidige art. 81 Wet RO ingevoerd werd, een vrees die niet bewaarheid is geworden, zodat ook nu de zorg wellicht (weer) overtrokken zal blijken.

Een ander punt van zorg betreft de normering van de beslissing van de in te stellen selectiekamer: wanneer volgt een niet-ontvankelijkheid in cassatie omdat de zaak uit oogpunt van rechtsbescherming niet tot cassatie moet leiden? Als er 'significant nadeel' is, zoals de commissie-Hammerstein dat verwoordde, of als het door de norm beschermde belang daadwerkelijk is geschonden (zoals Keulen⁵⁶ voorstelt)? Maar wat zeggen die termen ons eigenlijk? Ze zullen, elk voor zich, een nadere invulling moeten krijgen, naar het zich laat aanzien door het gebruik ervan in de praktijk. Totdat die invulling van de open norm er is, en dit enig houvast biedt, zal onduidelijkheid gedurende een zekere periode niet te voorkomen zijn, zo vrezen wij. Wellicht moeten we dat accepteren als onvermijdelijk⁵⁷ maar dan nog is voorzichtigheid hier geboden. Een voorafgaand nader debat om te proberen het begrip 'niet tot cassatie moeten leiden' toch nog iets meer smoel te geven, lijkt ons dan ook nog steeds nuttig.⁵⁸

Noten

44. Op maat beslecht, a.w., p. 117.
45. Over comparatie en schikken: Van der Linden, Klijn & Van Tulder, *Rechtstreeks* 2009/3, p. 7 e.v.
46. R.J.J. Eshuis, *De daad bij het woord. Het naleven van rechterlijke uitspraken en schikkingsafspraken*, Den Haag: WODC/Sdu 2009.
47. Met uitzondering van de rapportage van de bestuursrechtelijke pilot M. de Hoon & S. Verberk, *Zulphen COM. Een onderzoek naar de pilot 'Conflictoplossing op Maat' bij de sector civiel van de rechtbank Zutphen*, Arnhem: LBM 2009; P. Vlaardingebroek, M. de Hoon & K. van Doorn, *De regierechter in echtscheidingszaken: Een onderzoek naar de pilot 'Conflictoplossing op Maat' van de sector familie- en jeugdrecht van de rechtbank Den Haag*, Arnhem: LBM 2009; C. Wensveen, *Maatwerk door*

samenspel in de rechtszaal. Een onderzoek naar de pilot 'Conflictoplossing op Maat' bij de sector kanton van de rechtbank Amsterdam, Arnhem: LBM 2009; M. Pel & S. Verberk (red.), *De pilots 'Conflictoplossing op Maat'. Reflectie op resultaten en ideeën voor de toekomst*, Arnhem: LBM 2009. Zie voorts over deze pilots: *Op maat beslecht*, a.w., p. 87 e.v., en Pel, *EB* 2009, p. 11 e.v.
48. A. Klapwijk & M. ter Voert, *Evaluatie De Geschillencommissie 2009*, Den Haag: WODC/Bju 2009. Een van de (mede) door De Geschillencommissie gefaciliteerde geschillencommissies is de Geschillencommissie Advocatuur. Een selectie van uitspraken van deze geschillencommissie wordt gepubliceerd op www.advocatenorde.nl. Zie voorts Verkijk, *TvC* 2009, p. 13 e.v.
49. Hoge Raad der Nederlanden, *Verslag 2007 en 2008*, Den Haag: 2009.

50. Zie Commissie normstellende rol Hoge Raad, *Versterking van de cassatie-rechtspraak*, Den Haag 2008, waarover o.a. Giesen/Coenraad, *NJB* 2008, 804, afl. 16, p. 997, en de hierna genoemde literatuur.
51. Zie N.J.H. Huls (red.), *Versterking van de cassatierechtspraak door de Hoge Raad*, Den Haag: Bju 2009, respectievelijk G.J.M. Corstens (e.a.), *De positie van de Hoge Raad*, Den Haag: Bju 2009.
52. Zie A.G. Castermans e.a. (red.) *Het zwijgen van de Hoge Raad*, Deventer: Kluwer 2009, met name de bijdragen van Loth, Ponsioen en Hondius.
53. Zie o.a. Hartlief, *NJB* 2009, 804, afl. 17, p. 1073; het interview met G. Corstens door Lindo, *NJB* 2009, 805, afl. 17, p. 1074 e.v.; Vranken, *NJB* 2009, 806, afl. 17, p. 1082 e.v.; Bruinsma, *NJB* 2009, 1991, afl. 39, p. 2552 e.v.; Frenk/Wolffram-van Doorn, *RMThemis* 2009,

- p. 154 e.v.; Tjittes/Meijer, *RMThemis* 2009, p. 164 e.v.; Keulen, *RMThemis* 2009, p. 201 e.v.; de discussie tussen Hammerstein, Schutte en Kortmann, *AA* 2009, p. 672 e.v.; Van der Wiel, *AA* 2009, p. 855 e.v.; Lindijer, *VR* 2009, p. 297 e.v.; Schrijnen, *Trema* 2009, p. 353-354; Loth, *Trema* 2009, p. 410 e.v.; Huls, in: *Rechtspraak van buiten*, a.w., en het advies van de NVvR (via www.nvvr.org).
54. Zie (een deel van) de literatuur in de vorige noot.
55. Vranken, *NJB* 2009, 806, afl. 17, p. 1084.
56. Keulen, *RMThemis* 2009, p. 208 en 213.
57. Vgl. Loth, in: *Het zwijgen van de Hoge Raad*, a.w., p. 10 e.v.
58. Zo ook Van der Wiel, *AA* 2009, p. 859, met reactie Hammerstein en nawoord Van der Wiel in *AA* 2010, p. 112 e.v.

6. De permanente bewoners van de Delta

6.1 De rechterlijke macht

In zowel het terugblikkende *Jaarverslag 2008* als het vooruitkijkende *Jaarplan 2010* dienen de vier thema's van de Agenda van de Rechtspraak 2008-2011, waaraan wij de voorgaande jaren al aandacht hebben besteed,⁵⁹ als leidraad: deskundige rechtspraak, betrouwbare rechtspraak, effectieve rechtspraak en rechtspraak in de samenleving.⁶⁰ In het kader van deskundige rechtspraak is onder meer aandacht voor specialisatie binnen de rechtspraak. Daarvan zijn steeds vaker voorbeelden te vinden in de praktijk. Denk bijvoorbeeld aan het Team Effectenlease van de Rechtbank Amsterdam.⁶¹ Deskundige rechtspraak ziet echter ook op de inzet van externe deskundigen in procedures. Het *Jaarverslag 2008* maakt in dat kader melding van de ontwikkeling van het Nederlandse Register Gerechtelijke Deskundigen en de deskundigenindex voor de sectoren civiel en bestuur.⁶²

In 2008 is volgens het *Jaarverslag* voortgang geboekt met het voldoen aan kwaliteitsnormen (zoals permanente educatie, meelesen van enkelvoudige vonnissen, meer zittingen meervoudig behandelen) en het verkorten van doorlooptijden, maar 2010 moet wat dat betreft het oogstjaar worden. Tegelijkertijd lezen wij echter in het *Jaarplan 2010* dat als gevolg van de economische recessie de instroom van het aantal zaken naar verwachting sterk zal toenemen en dus vragen wij ons af of hiermee niet extra druk op de organisatie zal komen te staan, waardoor de verwachtingen wat betreft doorlooptijden en het voldoen aan kwaliteitsnormen niet al te hoog gespannen moeten (of mogen) zijn.

Andere belangrijke aandachtspunten voor 2010 blijven de gerechtelijke kaart (zie par. 3) en de verdere uitbreiding van de digitale toegankelijkheid (onder meer elektronisch berichtenverkeer en de implementatie van de roljournaals Kanton en Familie, waarin advocaten de stand van hun zaken kunnen raadplegen). Ook zal in 2010 de Agenda van de Rechtspraak 2011-2014 worden opgesteld, waarin de kernwaarden onafhankelijkheid, onpartijdigheid, integriteit en professionaliteit en de aansluiting bij behoeften en problemen in de samenleving centraal zullen staan. Kwaliteit is en blijft dus het leidende thema binnen de Rechtspraak, en daar is veel voor te zeggen.

6.2 De advocatuur

De Advocatenwet is momenteel geen rustig bezit. Sinds 1 juli 2009 biedt deze wet de mogelijkheid van spoedtuchtrecht tegen advocaten (en notarissen). De raad van discipline kan, na een daartoe strekkend verzoek van een deken van de orde, een advocaat met onmiddellijke ingang schorsen in de uitoefening van de praktijk of een voorlopige voorziening met betrekking tot de praktijkuitoefening treffen. De raad van discipline moet in beginsel binnen veertien dagen na het verzoek van de deken van de orde beslissen.⁶³

En een volgende wijziging van de Advocatenwet is alweer in gang gezet: het voorstel *Wijziging Advocatenwet ter implementatie van aanbevelingen van de Commissie Advocatuur en enkele andere wijzigingen* is onlangs voor advies naar de Raad van State gestuurd

en staat voor dit voorjaar gepland voor indiening bij de Tweede Kamer.⁶⁴ Ook voor dit voorstel achten wij de kans echter groot dat de voortgang ervan, gelet op de demissionaire status van het kabinet, ernstig bemoeilijkt zal worden. Het voorstel bevat onder meer een wettelijk verbod op resultaatgerelateerde beloningen⁶⁵ (*no cure, no pay*) en de verplichte aansluiting van advocaten bij de Geschillencommissie Advocatuur (vgl. par. 4.3).⁶⁶

Bovendien bestaat een kans dat advocaten hun procesmonopolie in (echt)scheidingsprocedures op gemeenschappelijk verzoek verliezen. Thans ligt een wetsvoorstel in de Tweede Kamer waarbij ook de notaris bevoegd wordt gemaakt tot het indienen van dergelijke verzoeken.⁶⁷ Nog lang niet iedereen is overtuigd van de wenselijkheid van deze uitbreiding van de bevoegdheden van de notaris, maar ook hier geldt weer dat het maar zeer de vraag is of de Tweede Kamer in de huidige samenstelling dit wetsvoorstel nog op zal pakken.

Het toezicht op de naleving van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (WWFT) door advocaten, doch ook notarissen,⁶⁸ accountants, belastingadviseurs en administratiekantoren wordt gehouden door het Bureau Financieel Toezicht (BFT). Het BFT is in 2009 geëvalueerd.⁶⁹ Omdat een van de auteurs lid was van deze evaluatiecommissie, volstaan we hier ermee te wijzen op de aanbevelingen dat het WWFT-toezicht op advocaten in eerste instantie door de NOVA zou moeten geschieden, zodat dossiers ingezien kunnen worden, met het BFT als tweedelijns toezichthouder 'daar achter', en dat werkafspraken in convenanten moeten worden opgenomen.

6.3 De gerechtsdeurwaarders

Ook de Koninklijke beroepsorganisatie van gerechtsdeurwaarders (KBvG) is in 2009 geëvalueerd en wel op de doeltreffendheid en doelmatigheid van haar functioneren.⁷⁰ In tegenstelling tot de meeste andere hierboven beschreven evaluaties, is dit evaluatierapport – onder de waarschuwendende titel *Noblesse Oblige* – veel somberder van toon. Van een publiekrechtelijke beroepsorganisatie, die de KBvG krachtens de Gerechtsdeurwaarderswet is, blijkt namelijk nauwelijks sprake te zijn, vanwege de commercie die 'de boventoon is gaan voeren', aldus de evaluatiecommissie. De commissie zegt de conclusie onder ogen te zien dat 'het meer voor de hand ligt een geheel andere weg in te slaan', maar wil deze nu nog niet trekken. Aan de hand van maar liefst 39 aanbevelingen tracht zij, in een laatste poging, 'de KBvG als publiekrechtelijke beroepsorganisatie overeind te houden'.⁷¹

7. Uitleiding

Het karakter en de kwaliteit van ons systeem van rechtspleging wordt voor een groot deel bepaald door de procesdeelnemers en de (fysieke en institutionele) omgeving waarin zij functioneren. Het is alleen al daarom verstandig dat zowel de partijen als de omgeving van die rechtspleging regelmatig langs de meetlat worden gelegd. Het voorgaande laat zien dat er op dat vlak afgelopen jaar stevig gekwantificeerd en geëvalueerd werd, dat verantwoording werd afgelegd, aansprakelijkheden werden aangenomen, dat piketpaaltjes en gerechtsge-

bouwen (noodgedwongen) zullen worden verplaatst en dat verbeteringslagen en herzieningsprocessen worden ingezet. Dat alles dient ertoe alle 'nieuwe' en reeds

'bekende' procesdeelnemers zo vloeiend (lees: eerlijk, rechtvaardig) mogelijk door onze Delta te laten stromen. ●

Noten

59. Giesen/Coenraad, *NJB* 2008, 804, afl. 16, p. 989 e.v., en *NJB* 2009, 691, afl. 14, p. 898 e.v.
60. De drie genoemde publicaties van de Raad voor de rechtspraak zijn te vinden op www.rechtspraak.nl/Gerechten/Rvdr/Publicaties
61. Waarover Van den Reek & De Waal, *Trema* 2009, p. 275 e.v. Vgl. over de afwikkeling van massaschade ook: Tzankova & Frenk, *NJB* 2009, 5, afl. 1, p. 18 e.v. Zie voorts het verslag van het symposium 'Generalist of specialist, wie is aan zet?' door De Koning, *Trema* 2009, p. 56 e.v. Voorts (kritisch) over teamvorming vanuit bestuurlijk perspectief: Luijckx, *Trema* 2009, p. 295 e.v.
62. Zie over de inzet van externe deskundigen ook: Langemeijer, Van de Bunt & Sierksma, *Trema* 2009, p. 129 e.v.; Raat, Heijnen & Malsch, *Trema* 2009, p. 157 e.v.; De Groot, *Expertise en Recht* 2009-2, p. 29 e.v.
63. *Stb.* 2009, 222. Zie ook *NJB* 2009, p. 1363 en p. 1470.
64. Zie Planningsbrief 2009: *Kamerstukken II* 2009/10, bijlage bij 2009D62688 (niet-dossierstuk), p. 7
65. Waarmee de toegang tot de advocatuur niet direct gediend lijkt, vgl. O. Couwenberg (e.a.), *Toegang tot advocaten*. Groningen: RuG/ProFacto 2009
66. Beide onderwerpen zijn door de advocatuur niet zonder kritiek ontvangen, zie bijv. www.advocatenorde.nl en www.advocatie.nl.
67. Zie *Kamerstukken II* 2008/09, 31 714, nr. 2, waarover WPNR 2009 (Schaafsma-Beversluis, p. 461 e.v. en Schonewille, p. 598 e.v.); Schonewille, *Notaris en scheiding*, Apeeldoorn: Maklu 2009; Salomons, in: M.V. Antokoiskaia & L.M. Coenraad (red.), *Het nieuwe scheidingsrecht*, Den Haag: BJu 2009, p. 67 e.v.
68. Bij de Tweede Kamer is een wetsvoorstel aanhangig, waarin het BFT niet alleen als financieel, maar als algemeen toezichthouder op het notariaat wordt aangewezen, zie *Kamerstukken II* 2009/10, 32 250, nr. 2.
69. Evaluatiecommissie Bureau Financieel Toezicht, *Toezicht en inzicht* 2009, p. 61-64.
70. Commissie evaluatie KBvG, *Noblesse Oblige*, Den Haag: MwJ 2009.
71. Noblesse Oblige, a.w., p. 20